

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

Гнатюк Дмитро Володимирович

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УКЛАДАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДОГОВОРУ
ДАРУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 56

Голоденко Леся Олегівна

ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ У СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 61

Гринько Світлана Дмитрівна, Гринько Андрій Русланович

КРАЙНЯ НЕОБХІДНІСТЬ ЯК СПОСІБ САМОЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ
ПРАВ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ 65

Гриценюк Владислав Олександрович

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТВОРИ 69

Давидова Ірина Віталівна

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО
ПРЕДСТАВНИЦТВА 74

Деренюк Ангеліна Олександрівна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ЖИТЛОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 77

Діденко Лариса Василівна

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ТА ЇХНІХ СІМЕЙ НА СПАДЩИНУ В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО
КОНФЛІКТУ 79

Добровольська Володимира Володимирівна,

Артьомов Дмитро Володимирович

ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ АСПЕКТІВ УЧАСНИКІВ АПЕЛЯЦІЙНОГО
ПРОВАЖЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО СТАНУ 82

Ennan R. E.

LEGAL PERSONALITY OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE:
IS ARTIFICIAL INTELLIGENCE A SUBJECT OF LAW?
(ПРАВСУБ'ЄКТНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ:
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ – СУБ'ЄКТ ПРАВА?) 86

Журавель Алла Василівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ НЯНЬ В
УКРАЇНІ 91

Заїка Юрій Олександрович

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ У СФЕРІ ЖИТЛОВО-
КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ 95

Здирко Єлизавета Михайлівна

МОЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ FAIR USE ДЛЯ ЗАХИСТУ
АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ЗГЕНЕРОВАНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШІ
ТВОРИ 100

4. Рішення № 125128319, 05.02.2025р. Фастівський міськрайонний суд Київської області. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/125128319/?utm_source

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141

*Голоденко Леся Олегівна,
адвокатка з розгляду цивільних, сімейних та
господарських справ*

ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ У СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна військова агресія Російської Федерації створила безпрецедентні виклики для системи захисту прав та інтересів дітей в Україні. У контексті сімейних правовідносин, внутрішня та зовнішня міграція, а також фізична небезпека, змінили як матеріально-правові критерії, так і процесуальні механізми розгляду спорів. Проте, основним пріоритетом у цій ситуації залишається принцип забезпечення найкращих інтересів дитини, закріплений як на конституційному рівні, так і в міжнародних зобов'язаннях України.

Так, особливістю воєнного часу стало спрощення процедур встановлення юридичних фактів, необхідних для реалізації сімейних та соціальних прав дітей, особливо тих, які народилися або померли на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України. Законом України від 01 липня 2022 року 2345-ІХ [1] внесені зміни до ЦПК України – визначено особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або тимчасово окупованій території (стаття 317 ЦПК України). Зокрема, було уніфіковано підсудність таких справ на території всієї держави. Справи про встановлення фактів народження або смерті під час воєнного стану тепер можуть бути подані до будь-якого місцевого суду України, який здійснює правосуддя, незалежно від місця проживання заявника. Крім того, такі заяви не оплачуються судовим збором, розглядаються невідкладно і рішення щодо них підлягають негайному виконанню, яке не зупиняється внаслідок

оскарження. Ці процесуальні гарантії є запорукою того, що правовий захист дітей не буде заблоковано через адміністративні чи фінансові перешкоди, спричинені війною.

Роль Органу опіки та піклування у сімейних спорах, пов'язаних з дітьми, залишається обов'язковою та ключовою. Водночас, судова практика чітко встановила, що висновок Органів опіки та піклування не є імперативним приписом для суду. Суд здійснює повний контроль над рішеннями цього органу. Це підтверджує, що висновок органів опіки є лише одним із доказів, який має бути оцінений у сукупності з іншими матеріалами справи, і не має заздалегідь встановленої для суду сили. [3]

Крім того, судова практика Верховного Суду продемонструвала відхід від формалізму у з'ясуванні думки дитини. Часто помилковою є позиція про те, що думка дитини може бути з'ясована лише після досягнення нею десяти або чотирнадцятирічного віку (статті 160 СК, 29, 31 ЦК). Натомість, суди акцентують увагу на застосуванні статті 171 Сімейного кодексу України, яка закріплює право дитини на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї та посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї.

Зокрема, суди розширили коло допустимих способів з'ясування думки дитини щодо розгляду спорів відносно неї, адаптувавши його до сучасних умов, які часто виключають безпосередню присутність. Думка дитини може бути висловлена: у письмових доказах (висновки органів опіки та піклування, висновки експерта та/або спеціаліста), в електронних доказах (відео-, аудіоматеріали), у висновках психологічної експертизи, через безпосередні показання самої дитини, присутньої в залі судового засідання або з використанням режиму відео-конференції. [4,5].

Однією з найбільш фундаментальних позицій Верховного Суду в умовах воєнного стану стало вирішення питання юрисдикції у справах, коли дитина-ВПО вимушено перебуває за межами України.

Ключова правова позиція Касаційного цивільного суду у складі ВС у постанові від 11 грудня 2023 року у справі № 607/20787/19 чітко стверджує: факт проживання дитини за кордоном (незалежно від того, вивезена дитина за кордон до звернення до суду з позовом про визначення місця її проживання чи після) не впливає на вирішення судами України спору про визначення місця її проживання. Повернення дитини в Україну не є передумовою для вирішення спору між

батьками про визначення місця її проживання. Проживання дитини за кордоном не є самостійною підставою для відмови у позові про визначення місця проживання такої дитини разом з одним із батьків в Україні. [6]

Ця позиція є надзвичайно важливою для захисту прав вимушено переміщених осіб. Українські суди зберігають за собою право визначати подальший життєвий устрій дитини, що є критичним для сімей, які планують повернутися після завершення активних бойових дій та для забезпечення стабільності її правового статусу.

Визначення порядку участі батька чи матері, які проживають окремо, у вихованні дитини та спілкуванні з нею, стало вкрай складним через фізичну неможливість виконання рішень. Активні бойові дії, окупація територій, або тривале перебування одного з батьків чи дитини за кордоном роблять традиційні графіки побачень нездійсненними. У таких випадках суди почали активно застосовувати практику встановлення альтернативних, дистанційних засобів комунікації як обов'язкової частини графіка побачень. Це включає встановлення чіткого порядку спілкування через відеозв'язок, месенджери та інші електронні засоби. Цей підхід забезпечує збереження емоційного зв'язку дитини з другим батьком, навіть на відстані, мінімізуючи негативний вплив війни на сімейні стосунки.

Правовий інститут позбавлення батьківських прав залишається одним із найсуворіших заходів сімейного права, який застосовується виключно в інтересах дитини. Особлива юридична проблема, що виникла в умовах військового конфлікту, полягає у необхідності чіткого розмежування винного ухилення від виконання батьківських обов'язків та об'єктивної неможливості їх виконання, спричиненої війною. Наприклад, втрата зв'язку через окупацію, фізична ізоляція або вимушена евакуація без згоди одного з батьків є обставинами, що виключають вину. Судді повинні вимагати доказів того, що батько, який не виконує обов'язків, вчинив хоча б мінімальні, розумні спроби (навіть через третіх осіб, міжнародні організації чи органи влади) відновити зв'язок або надати матеріальну допомогу, незважаючи на військові обставини. Лише повна та свідомо бездіяльність, яка свідчить про повну байдужість до долі дитини, може розглядатися як фактичне ухилення, яке лежить в основі позову про позбавлення батьківських прав.

Отже, аналіз сімейних правовідносин в умовах воєнного стану демонструє, що українське правосуддя продемонструвало високий

рівень адаптивності та зосередженості на принципі найкращих інтересів дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи в умовах воєнного чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях» – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2345-20#Text>;
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866 «Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений» – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>;
3. Постанова Верховного Суду від 11.12.2023 року у справі № 523/19706/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115859340>;
4. Постанова Верховного Суду від 19.06.2024 року справа №372/3402/22 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120065635>;
5. Постанова Верховного Суду від 16.02.2024 справа № 465/6496/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192>;
6. Постанова Верховного Суду від 11 грудня 2023 року справа № 607/20787/19 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116606725>;
7. Постанова Верховного Суду у справі № 950/569/20-ц, провадження № 61-18067 св21 від 03 травня 2022 року – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104361621>;
8. Постанова Верховного Суду від 14.05.2025 у справі №729/694/24 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127358191>;
9. Постанова КЦС ВС від 09 лютого 2023 року у справі № 753/572/20, провадження № 61-9115св22 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108893173>.